

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
Олексій ЖИЛЬЦОВ
2023

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СЕРЕДНЬОВІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

для студентів

спеціальність: 032 “Історія та археологія”
рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
освітня програма: 032.00.02 Історія та археологія

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 3329/23
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
«   » 20 23

Київ – 2023

Розробники: Віталій Миколайович Михайловський, доктор історичних наук, професор.

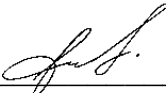
Викладачі: Віталій Миколайович Михайловський, доктор історичних наук, професор.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри

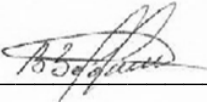
_____
Протокол від 8 лютого 2023 р. № 6.

Завідувач кафедри Гедьо А.В.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми (керівником освітньої програми _____)
(назва освітньої програми)

____.____.20__ р.
Гарант освітньої програми Саган Г.В.

Робочу програму перевірено
____.____.20__ р.

Заступник директора/декана Завадський В.М.

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол № ____
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	1	
Семестр	2	
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	42	
Модульний контроль	8	
Семестровий контроль	30	
Самостійна робота	40	
Форма семестрового контролю	екзамен	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є середньовічна історія України від XI ст. до 1572 р.

Міждисциплінарні зв'язки. Цей предмет є пов'язаний з такими історичними дисциплінами як Давня історія України та Ранньонова історія України, як інтегральна складова загального курсу «Історія України» для спеціалістів з напрямку історія. Також існують певні зв'язки з предметом «Історія української культури» для істориків.

Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Середньовічна історія України» є ознайомлення студентів з історичним розвитком українських земель у IX-XVI ст.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Середньовічна історія України» є

- висвітлити основні явища і чинники історії України IX-XVI ст.;
- охарактеризувати основні напрямки історіографії історії України IX-XVI ст.;
- охарактеризувати зміни адміністративно-територіального устрою на українських землях у IX-XVI ст.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати й обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

3. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу та історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методиками у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ПРН 19. Знання теоретичних основ філософської науки, розуміння ключових етапів історії філософії, вміння аналізувати історичні явища крізь призму філософського світогляду з урахуванням етапів розвитку світоглядних концептів в минулому.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					Самостійна
		Аудиторна:					
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. IX – перша половина XIII ст.							
Тема 1. Предмет і завдання курсу. Загальний огляд тематики курсу	8	2	2				4
Тема 2. Історична географія українських земель IX-XII ст. Джерела та історіографія Давньоруської історії	8	2		2			4
Тема 3. Правляча династія у X-XII ст. Система влади. Правовий устрій. Криза династії. Розпад на удільні князівства. XII - перша половина XIII ст.	6	2	2				2
Модульний контроль	2						
Разом	24	6	4	2			10
Змістовий модуль 2. Перша половина XIII — перша половина XIV ст.							
Тема 4. Галицько-Волинське князівство (кін. XII – 1340 р.). Джерела та історіографія з історії Галицько-Волинського князівства	10	2	2				6
Тема 5. Галицько-Волинське князівство у системі міжнародних стосунків в XIII ст. Руське королівство у першій половині XIV ст.	10	2	2	2			4
Модульний контроль	2						
Разом	22	4	4	2			10
Змістовий модуль 3. Друга половина XIV — поч. XVI ст.							
Тема 6. Українські землі у другій половині XIV-XV ст. Територія. Історіографія та джерела другої половини XIV-XV ст.	8	2	2				4
Тема 7. Боротьба за спадщину Галицько-Волинського князівства (Руського королівства) у другій половині XIV — першій третині XV ст.	8	2	2				4
Тема 8. Земські і гродські уряди для шляхти на українських землях у XIV-XVI ст. – 2 год. Поширення магдебурзького права для міст на території України в XIV-XV ст.	8	2	2	2			2
Модульний контроль	2						
Разом	26	6	6	2			10

Змістовий модуль 4. Початок XVI ст. – 1572 р.							
Тема 9. Українські землі у XVI ст. Територія. Правовий устрій. Джерела та історіографія українських земель у XVI ст.	10	2		2			6
Тема 10. Соціальна структура населення українських земель у XVI ст. Церква на території руських воєводств Польського королівства у XVI-1572 рр.	6	2					4
Модульний контроль	2						
Разом	18	4		2			10
Підготовка та проходження контрольних заходів	30						
Усього	120	20	14	8			40

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I IX – ПЕРША ПОЛОВИНА XIII СТ.

Лекція 1

**Предмет і завдання курсу. Загальний огляд тематики курсу
(2 год.)**

1. Предмет курсу “Середньовічна історія України”.
  2. Хронологічні межі курсу “Середньовічна історія України”.
- Основні поняття: *середньовічна історія України, хронологія, періодизація.*

Лекція 2

**Історична географія українських земель IX-XII ст. Джерела та історіографія Давньоруської історії
(2 год.)**

1. Розселення слов'янських племен на території України у V-VIII ст. н.
  2. Утворення Давньоруської держави у IX-X ст. Формування території довкола Києва.
  3. Давньоруська держава в XI ст.
  4. Удільні князівства XII ст.
  5. Огляд основних писемних джерел з Давньоруської історії.
  6. Вітчизняна та зарубіжна історіографія Давньоруської історії.
- Основні поняття: *Русь, степ, Візантія, варяги, князівства, літопис, хроніка, звід, дискусія, полеміка.*

Лекція 3

**Правляча династія у X-XII ст. Система влади. Правовий устрій. Криза династії. Розпад на удільні князівства у XII ст.
(2 год.)**

1. Династія Рюриковичів у X-XII ст.
  2. Система влади у X-XII ст.
  3. Правий устрій Давньоруської держави.
  4. Любецький з'їзд 1097 р. та закріплення уділів за нащадками Ярослава Мудрого.
  5. Удільні князівства у XII ст. Боротьба за Київський престол.
  6. Удільні князівства у першій половині XIII ст.
- Основні поняття: *Рюриковичі, князі, князівські урядники, звичаєве право, Руська правда, уділ, удільне князівство.*

Семінарське заняття 1

**Теорії походження Русі. Історія та практика.
(2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Норманська теорія.
2. Антинорманська теорія.
3. Хозарська теорія.

Рекомендована література:

1. Прицак О. Відкіль єсть пішла Руськая земля (Лекція прочитана у Гарвардському університеті в 1975 р.).
2. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. — К., 1998.

**Семінарське заняття 2
Стосунки з сусідами у X-XII ст.
(2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Походи на південь та перші міждержавні угоди з Візантією у X ст. Зміст та обставини укладання.
2. Династичні стосунки з сусідами у X-XII ст.

Рекомендована література:

1. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. — К., 1998.

**Практичне заняття 1
«Руська правда» - система правових норм Русі в XI-XIII ст.
(2 год.)**

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Види і списки «руської правди».
2. Структура тогочасного суспільства за «руською правдою».

Рекомендована література:

1. Німчук В. В. Руська правда XI — XII ст. за списком 1282 року / Німчук В. Хрестоматія з історії української мови X—XIII ст. Київ-Житомир, 2015.
2. Руська правда. Тексти - <https://archive.org/details/hrestomatija2015/page/n141/mode/2up?view=theater>

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.
ПЕРША ПОЛОВИНА XIII — ПЕРША ПОЛОВИНА XIV СТ.**

Лекція 4

Галицько-Волинське князівство (кін. XII – 1340 р.). Джерела та історіографія з історії Галицько-Волинського князівства

(2 год.)

1. Формування території Галицького та Волинського князівства.
2. Об'єднання двох князівств під владою Романа Мстиславовича.
4. Галицько-Волинський літопис як основне джерело до історії князівства.

5. Актові документи до історії Галицько-Волинського князівства.
6. Закордонні наративні джерела до історії Галицько-Волинського князівства.
Основні поняття: *Галицьке та Волинське князівства, Мстиславовичі, Руське королівство, Галицько-Волинський літопис, хроніки, листи, грамоти.*

Лекція 5

Галицько-Волинське князівство у системі міжнародних стосунків в XIII ст. Руське королівство у першій половині XIV ст.

(2 год.)

1. Стосунки Галицько-Волинського князівства з Угорським королівством.
2. Стосунки Галицько-Волинського князівства з польськими князівствами.
3. Руське королівство та його сусіди у першій половині XIV ст.
4. Юрій-Болеслав Тройденевич – останній володар Руського королівства.
Основні поняття: *генеалогія, шлюб, угода, Угорське королівство, Краківське князівство, Мазовецьке князівство, Руське королівство, Польське королівство, Угорське королівство, Мазовецьке князівство.*

Семінарське заняття 3

Галицьке та Волинське князівство наприкінці XII–XIII ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Угорські претензії на Галицьке князівство у першій половині XIII ст.
2. Князювання Данила Романовича (1205 – 1264).
3. Коронація 1254 р. у Дорогичині.

Рекомендована література:

1. *Александрович В., Войтович Л.* Король Данило Романович. Біла Церква, 2013.
2. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
3. *Майоров О.* Єфросинія Галицька. Дочка візантійського імператора в Галицько-Волинській Русі: княгиня і черниця. – Біла Церква, 2013.

Семінарське заняття 4

Стосунки династії Романовичів із сусідами у XII-XIII ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Європейська генеалогія Мономаховичів-Романовичів у XII-XIII ст.
2. Галицько-Волинське князівство та його стосунки з Угорським та Польським Королівствами у XII-XIII ст.

Рекомендована література:

1. *Александрович В., Войтович Л.* Король Данило Романович. Біла Церква, 2013.

2. *Домбровський Д.* Матримоніальна політика князя Льва Даниловича // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 195-218.
3. *Домбровський Д.* Руська (українська) середньовічна князівська родина (Рід Романовичів) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2006. — Т. 252. — С. 376-409.
4. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
5. *Майоров О.* Єфросинія Галицька. Дочка візантійського імператора в Галицько-Волинській Русі: княгиня і черниця. — Біла Церква, 2013.
6. *Майоров О.* Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хрестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // *Ruthenica*. — Вип. 7. — К., 2008. — С. 105-129. <http://history.org.ua/JournALL/ruthenica/7/6.pdf>
7. *Головко О.* Русь і Польща в міжнародному житті Європи (X – перша половина XIII ст.). — К., 2021. — С. 317–429.

Практичне заняття 2
Галицько- Волинський літопис.
(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Структура тексту літопису. Редакції тексту.
2. Князі і бояри у літописі: ставлення до них літописця.

Рекомендована література:

1. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. *М. Котляра*. — К., 2002.
2. *Генсьоровський А.* Галицько-Волинський літопис (процес складання; редакції і редактори). — К., 1958.
3. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III
ДРУГА ПОЛОВИНА XIV — ПОЧ. XVI СТ.

Лекція 6

Українські землі у другій половині XIV-XV ст. Територія. Історіографія та джерела другої половини XIV-XV ст.

(2 год.)

1. Українські землі у складі Польського королівства.
2. Українські землі у складі Великого князівства Литовського.
3. Українські землі у складі Угорського королівства та Молдавського князівства.
4. Основні види писемних джерел до історії України другої половини XIV – XV ст.

5. Вітчизняна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
6. Зарубіжна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
7. Правові документи Польського королівства та Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст.

Основні поняття: *Польське королівство, Велике князівство Литовське, Угорське королівство, Молдавське князівство, письмові джерела, актові джерела, історіографія, коронне право, статут, унія, судєбник*

Лекція 7

Боротьба за спадщину Галицько-Волинського князівства (Руського королівства) у другій половині XIV — першій третині XV ст.

(2 год.)

1. Польсько-угорські домовленості про успадкування влади у Центрально-Східній Європі.
2. Велике князівство Литовське – центр збирання руських земель у пізньому Середньовіччі.
3. Князь Владислав Опольський та його управління на руських землях.
4. Владислав II Ягайло та Вітовт та українські землі під їхньої владою у першій третині XV ст.

Основні поняття: *Руське королівство, руський домен короля, Поділля, Волинь.*

Лекція 8

Земські і городські уряди для шляхти на українських землях у XIV-XVI ст. Поширення магдебурзького права для міст на території України в XIV-XV ст.

(2 год.)

1. Уряд старости на українських землях.
2. Земські уряди на українських землях.
3. Городські уряди на українських землях.
4. Магдебурзьке право на прикладі Львова, Кам'янця та Києва.
5. Міські урядники
6. Етнічний склад Львова на прикладі книг прийняття до міського громадянства.

Основні поняття: *староста, генеральний староста, город, уряд, міське право, самоврядування, німецьке право, міські урядники.*

Семінарське заняття 5

Удільні князівства на українських землях в другій половині XIV-XV ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Подільське князівство братів Коріатовичів у другій половині XIV ст.

2. Волинське князівство, як плацдарм поширення влади великих князівств литовських на українських землях у XIV-XV ст.
3. Київське та Новгород-Сіверське князівства на порубіжжі зі Степом.

Рекомендована література:

1. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI століття. – К., 2012.
2. Русина О. Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
3. Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. — К., 1998.

Семінарське заняття 6

Міста та торгівельні стосунки українських земель у XV-XVI ст.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Вірменські колонії у містах.
2. Львів і Київ: два центри східної торгівлі.

Рекомендована література:

1. Білоус Н. Київ наприкінці XV — у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. — К., 2008.
2. Привілеї міста Києва кінця XV – середини XVII ст. Дослідження. Тексти / Упор. Н. Білоус. — К., 2013.
3. Дашкевич Я. Розселення вірменів на Україні в XI-XVIII ст. // Український історико-географічний збірник. — К., 1971. — Вип. 1. — С. 150-181.
4. Капраль М. Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини). — Львів, 2003.
5. Отамановський В. Вінниця в XIV-XVII століття. Історичне дослідження. — Вінниця, 1993.
6. Шиян Р. Торговля міст Руського і Белзького воєводств у XVI — першій половині XVII ст. // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228.

Семінарське заняття 7

Земські та гродські уряди у Руському, Подільському та Белзькому воєводствах: регіональна специфіка

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Земська ієрархія на руських землях у XV-XVI ст.: номенклатура та персональний склад
2. Уряд генерального руського та подільського старости.

Рекомендована література:

1. Крикун М. Земські уряди на українських землях у XV-XVIII ст. // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228.
2. Михайловський В. Привілей короля Владислава III на Кам'янецьке староство для Теодорика з Бучача 1442 р. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. — Кам'янець-Подільський, 2003. — Т. 11. Історичні науки.
3. Михайловський В. Документи подільських (кам'янецьких) генеральних старост на заставу королівщин (1442-1506 рр.) // Київська старовина. — 2003. — № 2.
4. Михайловський В. Вищі урядники Польського королівства на руських землях у 1434-1506 роках: спроба колективного портрета // *Theatrum humanae vitae*. Студії на пошану Наталі Яковенко. — К., 2012.

Практичне заняття 3

Правовий устрій на українських землях Великого князівства Литовського у другій половині XV ст. Коронне право на руських землях у XIV-XV ст. Малопольський (віслицький) статут Казимира та його руський переклад.

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Судебник Казимира 1468 р.: структура і зміст.
2. Структура Віслицького статуту.
3. Верстви суспільства за Віслицьким статутом.
4. Покарання за Віслицьким статутом.

Рекомендована література:

1. Сеньків Ю. Судебник 1468 року, його структура, зміст та значення // Вісник львівського університету. Серія юридична. — Львів, 2008. — Вип. 46. — С. 59-64: http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_08.pdf
2. Акты относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией. Санкт-Петербург, 1846. Т. I: 1340–1506. № 2. С. 2-20.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV

ПОЧ. XVI СТ. – 1572 Р.

Лекція 9

Українські землі у XVI ст. Територія. Правовий устрій. Джерела та історіографія українських земель у XVI ст.

(2 год.)

1. Українські землі у складі Польського королівства та Великого князівства Литовського.
  2. Письмові джерела з історії України XVI ст.
  3. Державні архіви Польського королівства та Великого князівства Литовського у XVI ст.
  3. Вітчизняна історіографія історії українських земель XVI ст.
  4. Зарубіжна історіографія історії українських земель XVI ст.
- Основні поняття: *воєводства, повіти, статут, суди, актові джерела, хроніки, коронна метрика, литовська метрика.*

Лекція 10

Соціальна структура населення українських земель у XVI ст. Церква на території руських воєводств Польського королівства у XVI-1572 рр. Участь у житті держави. Шляхта руських воєводств на сеймах у XVI ст.

(2 год.)

1. Особливості соціальної структури в Польському Королівстві та Великому князівстві Литовському.
2. Православна церква та її структура.
3. Католицька церква та її структура.
4. Запровадження регулярних сеймів у Польському королівстві та сеймова репрезентація руських воєводств.
5. Люблінський сейм 1569 р.

Основні поняття: *соціальна структура, князі, шляхта, пани, зем'яни, бояри, міщани, селяни, кийвська митрополія, єпископства, парафії, право патронату, сейми, сеймові конституції*

Практичне заняття 4

Перший та Другий Литовські статuti

(2 год.)

План заняття (перелік питань для обговорення):

1. Перший литовський статут 1529 р. як перша спроба кодифікації права у Великому князівстві Литовському.
2. Другий литовський статут 1566 р.
3. Система покарань за Першим та Другим Литовськими статутами.

Рекомендована література:

1. Заяць А. Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2010. — Вип. 9. — С. 9-19.
2. Русина О. Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
3. Статuti Великого князівства Литовського у 3-х томах. Том I Статут Великого князівства Литовського 1529 року. Одеса 2002.

Статути Великого князівства Литовського у 3-х томах. Том II. Статут
Великого князівства Литовського 1566 року. Одеса 2003.

6. Контроль навчальних досягнень

а. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	2	2	3	3	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	1	3	3	-	-
Відвідування практичних занять	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	3	30	-	-
Робота на практичному занятті	10	1	10	1	10	1	10	1	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	2	10	3	15	2	10
Разом			76		69		87		48
Максимальна кількість балів: 280									
Розрахунок коефіцієнта: 60:280=0.21									

- b. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів спрямована на набуття ними навичок опрацювання джерел і досліджень за запропонованими темами. Формами самостійної роботи є анотування, рецензування і реферування рекомендованої фахової літератури за розділами навчального матеріалу.

Розділи (обсяг в годинах)	Вид контролю	Бали
Змістовий модуль I		
Історична географія українських земель IX-XII ст. Джерела та історіографія Давньоруської історії	Перевірка анотацій, рецензій	5
Правляча династія у X-XII ст. Система влади. Правовий устрій. Криза династії. Розпад на удільні князівства у XII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Руська правда. Система покарань та соціальна структура суспільства.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль II		
Галицько-Волинське князівство (кін. XII – 1340 р.). Джерела та історіографія з історії Галицько-Волинського князівства	Перевірка анотацій, рецензій	5
Стосунки династії Романовичів із сусідами у XII-XIII ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль III		
Українські землі у другій половині XIV-XV ст. Територія. Історіографія та джерела другої половини XIV-XV ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Земські та городські уряди у Руському, Подільському та Белзькому воєводствах: регіональна специфіка	Перевірка анотацій, рецензій	5
Правовий устрій на українських землях Великого князівства Литовського у другій половині XV ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5

Коронне право на руських землях у XIV-XV ст.		
Разом: 10 год.		
Змістовий модуль IV		
Українські землі у XVI ст. Територія. Правовий устрій. Джерела та історіографія українських земель у XVI ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Соціальна структура населення українських земель у XVI ст. Церква на території руських воєводств Польського королівства у XVI-1572 рр. Участь у житті держави. Шляхта руських воєводств на сеймах у XVI ст.	Перевірка анотацій, рецензій	5
Разом: 10 год.		
Разом: 40 год.		50

- с. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання. Формою проведення модульного контролю є письмова робота на 2-3 варіанти по 2-3 питання з тем поточного модулю контролю.
- д. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання. Формою проведення семестрового контролю є письмовий екзамен. Максимальна оцінка за іспит складає 40 балів за стобальною шкалою.
- е. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.
1. Утворення Давньоруської держави у IX-X ст. Формування території довкола Києва.
  2. Давньоруська держава в XI ст.
  3. Удільні князівства в XII ст.
  4. Огляд основних писемних джерел з Давньоруської історії.
  5. Вітчизняна та зарубіжна історіографія Давньоруської історії.
  6. Династія Рюриковичів у X-XII ст.
  7. Система влади у X-XII ст.
  8. Правовий устрій Давньоруської держави.
  9. Любецький з'їзд 1097 р. та закріплення уділів за нащадками Ярослава

Мудрого.

10. Удільні князівства у XII ст. Боротьба за Київський престол.
11. Удільні князівства у першій половині XIII ст.
12. Норманська теорія походження Давньоруської держави.
13. Антинорманська теорія походження Давньоруської держави.
14. Хозарська теорія походження Давньоруської держави.
15. Етапи формування Київської Русі.
16. Межі Русі на початку XI ст.
17. Походи на південь та перші міждержавні угоди з Візантією у X ст. Зміст та обставини укладання.
18. Династичні стосунки з сусідами у X-XII ст.
19. Види і списки «руської правди».
20. Структура тогочасного суспільства за «руською правдою».
21. Монгольська експансія на захід і доля удільних князівств на території сучасної України.
22. Формування території Галицького та Волинського князівства у XII ст.
23. Об'єднання двох князівств під владою Романа Мстиславовича.
24. Мстиславовичі – володарі Галицько-Волинського князівства.
25. Галицько-Волинський літопис як джерело.
26. Актові документи до історії Галицько-Волинського князівства.
27. Європейська генеалогія Мстиславовичів у XIII ст.
28. Стосунки Галицько-Волинського князівства з Угорським королівством.
29. Стосунки Галицько-Волинського князівства з польськими князівства.
30. Руське королівство та його сусіди у першій половині XIV ст.
31. Юрій-Болеслав Тройденевич – останній володар Руського королівства.
32. Угорські претензії на Галицьке князівство у першій половині XIII ст.
33. Князювання Данила Романовича (1205 –1264).
34. Коронація 1254 р. у Дорогичині.
35. Структура тексту Галицько-Волинського літопису. Редакції тексту.
36. Європейська генеалогія Мономаховичів-Романовичів у XII-XIII ст.

37. Галицько-Волинське князівство та його стосунки з Угорським та Польським Королівствами у XII-XIII ст.
38. Основні види писемних джерел до історії України другої половини XIV – XV ст.
39. Вітчизняна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
40. Зарубіжна історіографія пізнього Середньовіччя на українських землях.
41. Правові документи Польського королівства та Великого князівства Литовського у другій половині XIV – XV ст.
42. Велике князівство Литовське – центр збирання руських земель у пізньому Середньовіччі.
43. Князь Владислав Опольський та його управління на руських землях.
44. Владислав II Ягайло та Вітовт та українські землі під їхньої владою у першій третині XV ст.
45. Уряд старости на українських землях.
46. Земські уряди на українських землях.
47. Гродські уряди на українських землях.
48. Магдебурзьке право на прикладі Львова, Кам'янця та Києва.
49. Судебник Казимира 1468 р.: структура і зміст.
50. Подільське князівство братів Коріатовичів у другій половині XIV ст.
51. Волинське князівство, як плацдарм поширення влади великих князів литовських на українських землях у XIV–XV ст.
52. Уряд генерального руського та подільського старости.
53. Привілеї на повне і часткове магдебурзьке право на прикладі Львова та Кам'янця.
54. Письмові джерела з історії України XVI ст.
55. Особливості соціальної структури в Польському Королівстві та Великому князівстві Литовському.
56. Запровадження регулярних сеймів у Польському королівстві та сеймова репрезентація руських воєводств.

57. Люблінський сейм 1569 р.
58. Православна церква та її структура у XVI ст.
59. Католицька церква та її структура у XVI ст.
60. Першій литовський статут 1529 р. як перша спроба кодифікації права у Великому князівстві Литовському.
61. Другий литовський статут 1566 р. утворення Волинського і Брацлавського воєводств.

f. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90–100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 120 год.

З них: лекції (20 год.), семінарські заняття (14 год.), практичні заняття (8 год.), модульний контроль (8 год.), семестровий контроль (30 год.) – екзамен

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3			Змістовий модуль 4	
	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Т.9	Т.10
Теми										
Лекції (теми, бали)	Л. 1 (1 б.)	Л. 2 (1 б.)	Л. 3 (1 б.)	Л. 4 (1 б.)	Л. 5 (1 б.)	Л. 6 (1 б.)	Л. 7 (1 б.)	Л. 8 (1 б.)	Л. 9 (1 б.)	Л. 10 (1 б.)
Семінарські заняття (теми, бали)	С.1 (11 б.)		С. 2 (11 б.)	С.3 (11 б.)	С. 4 (11 б.)	С. 5 (11 б.)	С. 6 (11 б.)	С. 7 (11 б.)		
Практичні заняття (теми, бали)		П.1 (11 б.)			П.2 (11 б.)			П.3 (11 б.)	П.4 (11 б.)	
Лабораторні заняття (теми, бали)										
Самостійна робота (теми, бали)	СР до Т.1 (5 б.)	СР до Т.2 (5 б.)	СР до Т.3 (5 б.)	СР до Т.4 (5 б.)	СР до Т.5 (5 б.)	СР до Т.6 (5 б.)	СР до Т.7 (5 б.)	СР до Т.8 (5 б.)	СР до Т.9 (5 б.)	СР до Т.10 (5 б.)
Модульний контроль (бали)	МКР 1 (25 б)			МКР 2 (25 б)		МКР 3 (25 б)			МКР 4 (25 б)	
Підсумковий Контроль	Екзамен									

8. Рекомендовані джерела

1. Білоус Н. Київ наприкінці XV — у першій половині XVII століття. Миська влада і самоврядування. — К., 2008.
2. Білоус Н. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) // УІЖ. — 2010. — № 1. — С. 65-83. [history.org.ua]
3. Вінниченко О. О. Князі і не князі: про князівський титул Єловицьких // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 47-65. [history.org.ua]
4. Войтович Л. «Баварський географі»: спроба етнолокалізації населення Центрально-Східної Європи IX ст. // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 12-34. [history.org.ua]
5. Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М. Котляра. — К., 2002.

6. *Генсьоровський А.* Галицько-Волинський літопис (процес складання; редакції і редактори). — К., 1958.
7. *Гераськова Л.С.* Печеніги, торки, половці на кордонах Київської Русі. Кочівники і Київська Русь // Історія української культури. — К., 2001. — Т. 1. — С. 1008-1014, 1033-1037.
8. *Грушевський М.* Історія України-Руси. — Т. I-VI. — К., 1993-1995.
9. *Дашкевич Я.* Розселення вірменів на Україні в XI-XVIII ст. // Український історико-географічний збірник. — К., 1971. — Вип. 1. — С. 150-181.
10. *Дашкевич Я.* Україна на межі між Сходом і Заходом (XIV-XVIII ст.) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1991. — Т. 222. — С. 28-44.
11. *Дейвіс Н.* Боже ігрище. Історія Польщі. — К., 2008.
12. *Домбровський Д.* Матрімоніальна політика князя Льва Даниловича // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 195-218.
13. *Домбровський Д.* Руська (українська) середньовічна князівська родина (Рід Романовичів) // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2006. — Т. 252. — С. 376-409.
14. *Зазуляк Ю.* Навколо полеміки про феодалізм на Галичині XIV-XV ст. // Ruthenica. — К., 2006. — Вип. 5. — С. 170-193. [history.org.ua]
15. *Зашкільняк Л. Крикун М.* Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. — Львів, 2002.
16. *Заяць А.* Міщани поміж Литовськими Статутами і практикою життя // Соціум. Альманах соціальної історії. — К., 2010. — Вип. 9. — С. 9-19. [history.org.ua]
17. *Капраль М.* Національні громади Львова XVI-XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003.
18. *Кемпа Т.* Костятин Василь Острозький (бл. 1524/1525-1608). Воєвода київський і маршалок землі волинської. — Хмельницький, 2009.
19. *Котляр М.* Галицько-Волинська Русь. — К., 1998.
20. *Крикун М.* Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України у XV-XVIII ст. Кордони воєводств у світлі джерел. — К., 1993.
21. *Крикун М.* Повітовий устрій Подільського воєводства в XV-XVI ст. Перспективи джерелознавства історичної географії України // Археографічний щорічник. — К., 1992. — Вип. 1. — С. 157-178.
22. *Крикун М.* Земські уряди на українських землях у XV-XVIII ст. // Записки наукового товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228. — С. 65-122.
23. *Майоров О.* Зовнішня політика Галицько-Волинської Русі часів Четвертого Хрестового походу: стосунки з Німеччиною, Візантією та Польщею // Ruthenica. Вип. 7. К., 2008. С. 105-129. <http://history.org.ua/JournALL/ruthenica/7/6.pdf>

24. Михайловський В. Правління Коріатовичів на Поділлі (1340-ві—1394 рр.): соціальна структура князівського оточення // УІЖ. — 2009. — № 5. — С. 34-47. [history.org.ua]
25. Михайловський В. Васальні стосунки князів Коріатовичів з Казимиром III та Людовіком Угорським // УІЖ. — 2010. — № 4. — С. 4-15. [history.org.ua]
26. Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. – К., 2012.
27. Михайловський В. Сенатори Руського, Подільського та Белзького воєводств на Люблінському сеймі 1569 р. // УІЖ. — 2019. — № 2. — С. 46-66. [history.org.ua]
28. Михайловський В. Кілька слів про ремесло історика // Український тиждень. № 30 (558). – 2018. – С. 48-51.
29. Отамановський В. Вінниця в XIV-XVII століття. Історичне дослідження. — Вінниця, 1993.
30. «Прикладом своїх предків...». Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита / Віталій Михайловський, Олексій Вінниченко, Ігор Тесленко, Петро Кулаковський / За ред. Віталія Михайловського [= Студії з історії парламентаризму на українських землях у XIV–XX ст., vol. 1] Київ: Темпора, 2018.
31. Прицак О. Відкіль єсть пішла Руськая земля (Лекція прочитана у Гарвардському університеті в 1975 р.).
32. Ричка В. «Вся королівська рать» (Влада Київської Русі). — К., 2009.
33. Русина О. Україна під татарами і Литвою. — К., 1999.
34. Сеньків Ю. Субедник 1468 року, його структура, зміст та значення // Вісник львівського університету. Серія юридична. — Львів, 2008. — Вип. 46. — С. 59-64 http://law.lnu.edu.ua/fileadmin/user_upload/visnyk/46/vsn46_08.pdf
35. Собчук В. З історії землеволодінь шляхетських родів з княжими титулами у Південній Волині XV — першої половини XVII століть // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 2000. — Т. 240. — С. 333-360.
36. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь. — К., 1998.
37. Ульяновський В. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. Середина XV — кінець XVI ст. — Кн. 1-2. — К., 1994.
38. Филипчук О. Забутий Святий. Князь Володимир Великий між Сходом і Заходом. — Київ, 2020.
39. Шиян Р. Торгівля міст Руського і Белзького воєводств у XVI — першій половині XVII ст. // Записки Наукового Товариства імені Т. Шевченка. — Львів, 1994. — Т. 228. — С. 160-182.
40. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV — середина XVII ст.). — К., 2000.
41. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. — К., 2006.
42. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні в XVI-XVII ст. — К., 2002.

43. *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). — К., 1993.

Ресурси Інтернету:

1. <http://litopys.org.ua/> (Ізборник. Історія України IX - XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації: літописи, історія, мовознавство, давня українська література, політологія, літературознавство, граматики та лексикони, історичні мапи тощо).